

Oppivelvollisuuden ohjaus- ja valvontavastuu ja siihen liittyvä tiedonsaanti

Perusopetuksen päättymisen ja hakeutumisvelvollisuus

Perusopetuksen järjestäjällä olisi velvollisuus ohjata ja valvoa oppivelvollisen hakeutumista perusopetuksen jälkeiseen koulutukseen perusopetuksen 9. luokalla. Jos oppivelvollinen ei saisi opiskelupaikkaa yhteishaussa, perusopetuksen järjestäjä jatkaisi ohjausta, jotta oppivelvollinen voisi hakea opiskelupaikkaa yhteishaun jälkeisessä jatkuvassa haussa. Hakeutumiseen liittyvä perusopetuksen järjestäjän ohjaus- ja valvontavastuu jatkuisi siihen saakka, kunnes oppivelvollinen olisi aloittanut opinnot toisessa oppilaitoksessa ja ohjaus- ja valvontavastuu siirtyisi tälle uudelle koulutuksen järjestäjälle. Opintojen aloittamisella tarkoitettaisiin opiskelun tosiasiallista aloittamista, joten pelkästään opiskelupaikan vastaanottamista ei katsottaisi opintojen aloittamiseksi.

Perusopetuksen järjestäjän olisi seurattava sitä, onko oppivelvollinen hakeutumassa oppivelvollisuuslain edellyttämään koulutukseen, saako oppivelvollinen opiskelupaikan ja ottaako hän opiskelupaikan vastaan. Lisäksi perusopetuksen järjestäjän tulisi seurata, aloittaako oppivelvollinen koulutuksessa. Tiedot koulutukseen hakeutumisesta, opiskelupaikan saamisesta ja opiskelupaikan vastaanottamisesta olisivat saatavissa opiskelijavalintarekisteristä. Tieto opintojen tosiasiallisesta aloittamisesta puolestaan olisi saatavissa KOSKI-tietovarannosta. Jatkovalmistelussa selvitetään, mitä lainsäädännöllisiä ja teknisiä muutoksia tarvitaan, jotta perusopetuksen järjestäjät saisivat nämä tiedot opiskelijavalintarekisteristä ja KOSKI-tietovarannosta. Menettelyn toimivuuden kannalta koulutuksen järjestäjien tulisi kirjata aloitustieto KOSKI-tietojärjestelmään mahdollisimman pian opintojen aloittamisen jälkeen.

Oppivelvollinen voi perusopetuksen päättyessä hakeutua myös yhteishaun ulkopuolella oleviin koulutuksiin, kuten vapaan sivistystyön oppivelvollisille tarkoitetuille pitkille linjoille, oppisopimuskoulutukseen, vieraskieliseen koulutukseen tai suorittamaan lukion erityistä tutkintoa. Näitä yhteishakujärjestelmän ulkopuolisia koulutuksia koskevat hakeutumistiedot eivät käy ilmi opiskelijavalintarekisteristä, joten näiden koulutusten osalta oppivelvollisen tulisi ilmoittaa hakeutumisestaan sekä opiskelupaikan saamisesta ja vastaanottamisesta ohjaus- ja valvontavastuussa olevalle perusopetuksen järjestäjälle.

Jos opiskelija aloittaa opinnot lukiolaissa tai ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitetussa koulutuksessa tai perusopetuksen lisäopetuksessa, tieto opintojen aloittamisesta on saatavilla KOSKI-tietovarannosta. Muita koulutuksia (esim. vapaa sivistystyö) koskevia tietoja sen sijaan ei tallenneta KOSKI-tietovarantoon, joten näiden koulutusten osalta oppivelvollisen tulisi itse ilmoittaa koulutuksen aloittamisesta ohjaus- ja valvontavastuussa olevalle perusopetuksen järjestäjälle.

Oppivelvollinen voisi tehdä edellä tarkoitetut ilmoitukset vapaamuotoisesti. Perusopetuksen järjestäjän tulisi tarvittaessa varmistaa oppivelvollisen antamat tiedot siitä oppilaitoksesta, johon oppivelvollinen on ilmoittanut hakeutuneensa tai jossa hän on ilmoittanut aloittaneensa opinnot.

Pääsääntöisesti perusopetuksen järjestäjän ohjaus- ja valvontavastuu päättyisi, kun oppivelvollinen on aloittanut opiskelun toisen koulutuksen järjestäjän koulutuksessa. Jos perusopetuksen järjestäjän käytävissä olevien tietojen mukaan oppivelvollinen ei olisi aloittanut missään oppivelvollisuuslaissa tarkoitetussa koulutuksessa, päättyisi perusopetuksen järjestäjän ohjaus- ja valvontavastuu opetus- ja kulttuuriministeriön vuosittain päättämänä ajankohtana. Tämä ajankohta suhteutettaisiin yhteishaun varasijoilta tehtävien valintojen varmistumisen ajankohtaan sekä siihen, että koulutuksen järjestäjät olisivat ehtineet kirjata opintojen aloittamista koskevat tiedot KOSKI-tietovarantoon. Käytännössä tämä ajankohta olisi vuosittain elokuun loppupuolella. Tämän ajankohdan jälkeen perusopetuksen järjestäjän olisi ilmoitettava oppivelvollisen asuinkunnalle ilman opiskelupaikkaa olevista oppivelvollisista nuorista.

Ilmoitus kunnalle tehtäisiin noudattaen samanlaisia periaatteita kuin etsivässä nuorisotyössä. Nuoren yksilöinti- ja yhteystiedot toimitetaan etsivälle nuorisotyölle tällä hetkellä sähköisesti (käytännössä sähköpostitse) tai puhelimitse. Oppivelvollisuuslaissa tulisi säätää, mitä yksilöinti- ja yhteystietoja oppivelvollisesta luovutetaan asuinkunnalle. Myös tietojensaantioikeus asuinkunnan ja koulutuksen järjestäjän välillä olisi kirjattava lakiin.

Ohjaus- ja valvontavastuu nivelvaiheen koulutuksissa

Myös perusopetuksen lisäopetuksen, lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen, ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen sekä vapaan sivistystyön pitkien linjojen osalta koulutuksen järjestäjien olisi ohjattava oppivelvollista hakeutumaan tutkintotavoitteiseen koulutukseen ennen nivelvaiheen koulutuksen päättymistä. Tutkintotavoitteiseen koulutukseen voitaisiin hakeutua yhteishaussa tai jatkuvassa haussa. Nivelvaiheen koulutusten päättymisajankohta ei kuitenkaan ole yhtä yhtenäinen kuin perusopetuksen päätösvaiheessa. Jos opiskelija on aloittanut nivelvaiheen koulutuksen syksyllä ja suorittaa sitä yhden vuoden ajan, hakeutuminen tapahtuisi pääsääntöisesti yhteishaussa samaan aikaan perusopetuksen päättävien oppivelvollisten kanssa.

Nivelvaiheen koulutuksen voi kuitenkin aloittaa myös kesken lukuvuoden, jolloin tutkintotavoitteiseen koulutukseen hakeudutaan jatkuvassa haussa nivelvaiheen koulutuksen päättyessä. Lisäksi on tilanteita, joissa opiskelija ei suorita yhden vuoden mittaista nivelvaiheen koulutusta kokonaan, vaan hakeutuu tutkintotavoitteiseen koulutukseen kesken nivelvaiheen koulutuksen. Pääsäännön mukaan nivelvaiheen koulutuksen järjestäjän ohjaus- ja valvontavastuu päättyisi, kun oppivelvollinen on aloittanut toisen koulutuksen järjestäjän opiskelijana. Jos nivelvaiheen koulutus olisi päättyessä keväällä lukuvuoden lopussa, olisi perusteltua ulottaa nivelvaiheen koulutuksen järjestäjän ohjaus- ja valvontavastuu jatkumaan samaan ministeriön vuosittain päättämään ajankohtaan, jota käytetään perusopetuksen päättävien oppivelvollisten osalta. Jos nivelvaiheen koulutus sen sijaan päättyisi kesken lukuvuoden, tulisi ohjaus- ja valvontavastuun päättämisaikankohta määritellä erikseen. Ohjaus- ja valvontavastuu voisi tällöin jatkua esimerkiksi 1-2 kuukauden ajan (aikajakso täsmentyy vielä, säädetään tarkasti laissa) siitä, kun oppivelvollinen on päättänyt nivelvaiheen koulutuksen. Jos oppivelvollinen ei olisi tämän aikajakson kuluessa aloittanut toisen asteen tutkintotavoitteisessa koulutuksessa, nivelvaiheen koulutuksen järjestäjän tulisi tehdä ilmoitus oppivelvollisen asuinkunnalle, joka alkaisi selvittää oppivelvollisen tilannetta.

Toisen asteen koulutuksen järjestäjän ohjaus- ja valvontavastuu

Oppivelvollisuuden ohjaus- ja valvontavastuu siirtyisi uudelle koulutuksen järjestäjälle, kun opiskelija olisi aloittanut opinnot kyseisessä koulutuksessa. Opintojen aloittamisella tarkoitettaisiin opiskelun tosiasiallista aloittamista (saapuu oppilaitokseen oppitunnille tai muutoin, esim. aloitetaan opiskelusuunnitelman laadinta). Pelkästään opiskelupaikan vastaanottamista ei katsottaisi opintojen aloittamiseksi.

Oppivelvollisen asuinkunnan ohjaus- ja valvontavastuu

Ilmoituksen saatuaan asuinkunta ottaisi yhteyttä oppivelvolliseen ja kartoittaisi hänen tilanteensa. Oppivelvollisia ohjattaisiin hakeutumaan toisen asteen koulutukseen ja tarvittaessa muiden tarkoituksenmukaisten palveluiden, kuten sosiaali- ja terveyspalveluiden tai kuntoutuspalveluiden, piiriin. Tarvittaessa oppivelvollista ohjeistettaisiin hakemaan oppivelvollisuuden keskeyttämistä määräaikaisesti tai toistaiseksi, jos oppivelvollinen ei oppivelvollisuuslaissa säädettyjen keskeyttämisperusteiden (esimerkiksi pitkäaikainen sairaus tai vamma) vuoksi pystyisi suorittamaan oppivelvollisuuttaan. Jos oppivelvollinen ei saamansa ohjauksen jälkeen olisi saanut opiskelupaikkaa tai hakenut oppivelvollisuuden suorittamisen keskeyttämistä, viime sijaisena vaihtoehtona asuinkunnan tehtävänä olisi osoittaa oppivelvolliselle opiskelupaikka soveltuvassa

nivelvaiheen koulutuksessa (ei voitaisi osoittaa tutkintotavoitteiseen koulutukseen). Opiskelupaikan osoittamista koskevat säännökset tarkentuvat vielä sen osalta, mihin oppilaitokseen oppivelvollinen voitaisiin osoittaa.

Oppivelvollisuuden suorittamisen keskeyttäminen

Oppivelvollisuuslaissa säädettäisiin perusteet, joiden mukaisesti oppivelvollinen voisi keskeyttää oppivelvollisuuden suorittamisen määräaikaisesti tai toistaiseksi. Nämä perusteet olisivat 1) oppivelvollisuuden suorittamisen estävä pitkäaikainen sairaus tai vamma, 2) äitiys-, isyys- tai vanhempainvapaa ja 3) tilapäinen ulkomailla oleskelu (esim. vaihto-opiskelu, perhe muuttaa tilapäisesti ulkomaille). Päätös oppivelvollisuuden suorittamisen keskeyttämisestä tehtäisiin oppivelvollisen taikka hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa hakemuksesta. Oppivelvollisuuden suorittamisen keskeyttämisestä päättäisi opetuksen tai koulutuksen järjestäjä. Jos oppivelvollinen ei ole minkään opetuksen tai koulutuksen järjestäjän opiskelija, keskeyttämisestä päättäisi oppivelvollisen asuinkunta.

Jos oppivelvollinen olisi jo aloittanut koulutuksen järjestäjän opiskelijana, mutta keskeyttäisi oppivelvollisuuden suorittamisen määräajaksi, säilyisi ohjaus- ja valvontavastuu kyseisellä koulutuksen järjestäjällä. Määräaikaisen keskeyttämisen lähtökohtana on, että oppivelvollinen palaa jatkamaan opintojaan määräaikaisen keskeytymisen syyn päätyttyä tai poistuttua.

Ohjaus- ja valvontavastuu siirtyisi asuinkunnalle vain tilanteessa, jossa oppivelvollisuuden suorittaminen keskeytyy toistaiseksi. Tällöin oppivelvollinen ei todennäköisesti ole palaamassa enää koulutuksen järjestäjän koulutukseen. Koulutuksen järjestäjän olisi ilmoitettava tieto oppivelvollisuuden suorittamisen keskeyttämisestä oppivelvollisen asuinkunnalle. Asuinkunta seuraisi oppivelvollisen tilannetta ja ohjaisi hänet tarvittaessa tarkoituksenmukaisten palveluiden piiriin.

Oppilaitoksesta eroaminen, erottaminen tai opiskeluoikeuden päätyminen

Jos oppivelvollinen on aikeissa keskeyttää opintonsa, oppivelvollisuuslakiin ehdotetun säännöksen mukaan koulutuksen järjestäjän olisi selvitettävä yhdessä oppivelvollisen ja hänen huoltajansa kanssa mahdollisuudet suorittaa opintoja muussa oppimisympäristössä tai mahdollisuudet hakeutua muuhun koulutukseen. Tarvittaessa vaihtoehdot selvitettäisiin yhteistyössä toisen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän kanssa.

Oppivelvollisuuslakiin ehdotetun säännöksen lisäksi opintojen keskeyttämiseen liittyvästä ohjauksesta säädetään jo nykyisin ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa ja lukiolaissa. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 42 §:n mukaan koulutuksen järjestäjän tehtävänä on selvittää yhdessä opiskelijan kanssa tälle soveltuvampi tutkinto tai koulutus sekä tarvittaessa ohjata opiskelija hakeutumaan toisen koulutuksen järjestäjän koulutukseen taikka muun tarkoituksenmukaisen palvelun piiriin, jos opiskelija haluaa perustelusta syystä vaihtaa tutkintoa tai koulutusta taikka aikoo ilman hyväksyttävää syytä keskeyttää aloittamansa koulutuksen. Lukiolain 25 §:n mukaan opiskelijalla, joka on ilmoittanut eroamisestaan, on oikeus saada ohjausta muihin opintoihin hakeutumisessa.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja lukiolain opiskeluoikeuden päättymistä koskevia säännöksiä tarkennettaisiin siten, että jos oppivelvollinen opiskelija itse ilmoittaa eroavansa oppilaitoksesta eli keskeyttävänsä opinnot, eroamispäätöstä ei voitaisi tehdä ennen kuin oppivelvollinen on osoittanut, että hänellä on uusi opiskelupaikka.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja lukiolain opiskeluoikeuden päättymistä koskevia säännöksiä tarkennettaisiin myös siten, että jos opiskeluoikeus olisi päättymässä opiskelijan runsaiden poissaolojen vuoksi, tulisi koulutuksen järjestäjän selvittää oppivelvollisen tilanne ennen opiskeluoikeuden päättymistä koskevan päätöksen tekemistä. Jos koulutuksen järjestäjä ei saa tietoa, että oppivelvollinen on jatkanut

opintojaan toisessa oppilaitoksessa, koulutuksen järjestäjän tulisi tehdä ilmoitus oppivelvollisen asuinkunnalle. Ohjaus- ja valvontavastuu siirtyisi asuinkunnalle siitä hetkestä lukien, kun oppivelvollisen opiskeluoikeus on päättynyt.

Jos opintojen suorittamisen keskeyttäminen liittyy opiskelijan määräaikaiseen erottamiseen tai opiskeluoikeuden pidättämiseen, koulutuksen järjestäjän tulisi yhdessä oppivelvollisen ja tämän huoltajan tai muun laillisen edustajan kanssa laatia suunnitelma oppivelvollisuuden suorittamisesta määräaikaisen erottamisen tai opiskeluoikeuden pidättämisen aikana. Jos oppivelvollinen ei noudattaisi laadittua suunnitelmaa, koulutuksen järjestäjän tulisi ilmoittaa oppivelvollisuuden suorittamisen keskeytymisestä oppivelvollisen asuinkunnalle, jolloin ohjaus- ja valvontavastuu siirtyisi asuinkunnalle.

Perusopetuslain mukaan oppivelvollinen voidaan erottaa määräaikaisesti enintään kolmeksi kuukaudeksi. Ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa ja lukiolaissa määräaikaisen erottamisen enimmäiskesto on yksi vuosi. Opiskeluoikeuden pidättämiselle ei puolestaan ole säädetty aikarajaa. Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen lainsäädäntöä olisikin tarpeen tarkentaa siten, että määräaikaisen erottamisen ja opiskeluoikeuden pidättämisen enimmäiskesto oppivelvollisilla voisi olla enintään kolme kuukautta (vastaisi perusopetuslain mukaista määräaikaisen erottamisen kesto).

Oppivelvollisuuden päättymisen jälkeinen ohjaus

Koulutuksen järjestäjän ohjaus- ja valvontavastuu oppivelvollisuuden osalta päättyisi, kun opiskelija täyttää 18 vuotta eli oppivelvollisuuden suorittaminen päättyy. Koulutuksen järjestäjän olisi kuitenkin ohjattava opiskelijaa myös oppivelvollisuuden suorittamisen jälkeen substanssilakien edellyttämällä tavalla, mikäli opiskelija edelleen on koulutuksen järjestäjän opiskelija. Ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia täsmennettäisiin siten, että koulutuksen järjestäjän olisi ohjattava opiskelijaa tutkinnon suorittamisen jälkeen, jos hän on hakeutumassa jatko-opintoihin.